

novnih društvenih delatnosti (obrazovanje, kultura, nauka, socijalno osiguranje, zdravstvo i sl.), kao i u donošenju svih značajnih odluka u društvenim i samoupravnim telima u uređivanju odnosa u široj društvenoj zajednici. Mnoga klasična prava građana, kao što je pravo na informisanje i obrazovanje, sloboda kretanja i zapošljavanja i sva prava ličnosti, dobiju novi i dublji smisao i značaj kao uslov da se efikasno ostvaruju dva pomenuta fundamentalna prava, jer pravo rada društvenim sredstvima i pravo na samoupravljanje mogu uspešno ostvarivati samo ljudi koji u punoj mjeri uživaju i sva druga lična i kolektivna prava.

Jedna od najvažnijih promena u uslovima razvijanja konsensusa na osnovu samoupravnog pluralizma je promena u društvenom položaju i ulozi političkih organizacija, pre svega Saveza komunista i Sindikata. U prvim posleratnim godinama, u uslovima državne svojine, Savez komunista delovao je neposredno preko državnog aparata i bio u sprezi sa tim aparatom kao faktorom učvršćenja društvenog sistema i političkog usmeravanja. Razvojem samoupravljanja, Savez komunista se održice upotrebe državne vlasti kao sredstva svog uticaja i postaje jedan od ravnopravnih učesnika i faktora društvene svesti u pluralizmu samoupravnih interesa, delujući kao snaga idejnog i teorijskog usmeravanja samoupravljača unutar samoupravnih institucija. Umesto »partije-vlasti«, Savez komunista postaje »partija-ideja«, odnosno savez idejno najnaprednijih delova radničke klase, koji se bori za progresivne odluke i rešenja u otvorenem demokratskom mehanizmu, odnosno za slobodno i svesno prihvatanje progresivnih inicijativa i rešenja od strane većine samoupravljača. Posebna uloga SK je da održava društvene konsensuse i koheziju pitanjima od dugoročnog društvenog interesa i da se bori za poštovanje principa i pravila ponašanja koji su zajednički prihvaćeni i utvrđeni ustavnim i programskim opredeljenjima samoupravnog društva. Na taj način, uprkos velikom mnoštvu najrazličitijih interesa i afilijacija u ogromnom broju mesta na kojima teče društveno sporazumevanje i odlučivanje, poštovanje osnovnih ustavnih i drugih načela i rešenja omogućuje organizованo, svesno i zajedničko kretanje napred, uz jačanje demokratske društvene integracije i kohezije.

OTVORENA PITANJA RAZVIJANJA DEMOKRATSKOG KONSENSUSA U SISTEMU SOCIJALISTIČKOG SAMOUPRAVLJANJA

Između principijalnih ustavnih rešenja i otvorenih mogućnosti razvijanja dubljih demokratskih konsensusa na osnovama samoupravnog sporazumevanja, društvenog dogovaranja i demokratskih oblika odlučivanja i društvene prakse, u kojoj se ostvaruje demokratska transformacija etatističke u samoupravnu strukturu društva, razumljivo, ne postoji nikakva garantovana i automatska podudarnost i sklad. Reč je o otvorenom društvenom procesu koji pokazuje osnovni i dugoročni smer promene u razvijanju društvenog konsensusa na osnovu pluralizma izvornih društvenih interesa različitih delova društva, čiji se dosadašnji praktični rezultati ne mogu osporavati. Ali, taj proces je još uvek opterećen mnogim protivrečnostima i ograničenjima koja moraju biti eliminisana dugoročnim i organizovanim naporom društvenih sanaga u dugoročnjoj perspektivi društvenog razvoja. Promene koje se projektuju i otvaraju uvođenjem samoupravljanja svestrane su i duboke, a odnose se na menjanje osnovnih sfera društvenog sistema, od odnosa među ljudima u radu i raspodeli rezultata rada, do položaja ljudi i zajednice, oblika društvene integracije i aktiviranja ljudskih i drugih razvojnih potencijala i energija, koji su u ranijim fazama bili potisnuti i zanemareni.

Takav razvoj ima osnovu i kvalitativni smisao u razvijanju demokratskog konsensusa i demokratske političke kulture, bez kojih nikakav linearni ekonomski razvoj ne bi mogao urodit plodovima oslobođenja ljudskog rada i višim i humanijim oblicima demokratskog života. Širina i složnost ovog otvorenog poduhvata integralne društvene rekonstrukcije, koji pred sobom nema gotovih recepata ni dužih istorijskih iskustava, sam je po sebi ograničavajući faktor savremenih dometa samoupravne prakse u odnosu na potencijalnu snagu samoupravljanja i konsensusa o pluralizmu samoupravnih interesa. U široke procese demokratskog odlučivanja i komuniciranja uključene su milionske mase ljudi, među kojima veliki broj stanovnika koji je u prethodnim periodima živeo u ekonomski i kulturno zaostalim, ruralnim sredinama, bez dovoljno autentičnih demokratskih iskustava ili čak pod bremenom iluzornih iskustava političke tradicije prošlosti, u kojoj je većina ljudi bila pasivni objekti političkih manipulacija. I u sadašnjoj društvenoj strukturi, sastav radničke klase, čiji je konsensus u jezgru društvenog sporazumevanja i odlučivanja, složen je, heterogen, pa i heteronoman. Veliki broj radnika i porodica živi u dvojnom produkcionom odnosu: u fabriki i istovremeno na malom seoskom posedu ili okućnici, a to znači i sužavanje mogućnosti za uključivanje u samoupravne procese, za izražavanje specifičnih interesa i efektivni uticaj u konstituisanju društvenih odluka i sporazuma.

Druga vrsta realnih ograničenja u razvijanju samoupravnog konsensusa tiče se odnosa političkog faktora i ostalih sfera i činilaca društvenog razvoja. Socijalistička revolucija u Jugoslaviji započela je svoj put ne na tlu sopstvenih ekonomskih, kulturnih i drugih odnosa, već u »utrobi starog društva« koje je bilo relativno nerazvijeno i protivrečno. Politički faktor je u prethodnim fazama razvitku bio najznačajniji činilac stabilizacije, organizovanja i razvoja društvenog sistema. Prisustvo ovog faktora ne može u kratkom roku biti zamjenjeno neposrednim oblicima integracije samoupravnih subjekata, na osnovu njihovih izvornih ekonomskih, socijalnih, kulturnih i drugih interesa i motivacija, koji ujedno znače izražavanje pluralističke osnove demokratskih konsensusa. Politizacija i teritorijalizacija interesa, ostaci odnosa političkog posredovanja i predstavljanja, arbitriranje u procesima društvene integracije, izvesne tendencije autarhije i odlučivanja u užim grupama izvan samoupravnih institucija, ujedno su i faktori koji usporavaju uspostavljanje samoupravnog sporazuma, neposredno povezivanje, komuniciranje i integraciju različitih delova samoupravne strukture. Te pojave su i simptom i uzrok formalizacije izvesnih oblika samoupravnog odlučivanja i konsensusa.

Iako su uvođenje i razvoj samoupravljanja, po osnovnim rezultatima i smeru razvoja, bile nove snage afirmacije bazičnih konsensusa zajedništva, ravnopravnosti i opredeljenja za socijalističku demokratiju, utemeljenih u revoluciji, u sadašnjim uslovima manifestuju se i određene protivrečnosti u

procesima daljeg razvijanja društvenog konsensusa na osnovama pluralizma samoupravnih interesa. U prethodnim etapama razvoja, proces decentralizacije i propulsivnosti sistema razvijali su se brže od tokova samoupravne integracije i efikasnosti institucija da ostvaruju neophodnu sintezu interesa na samoupravnim osnovama. Ova asinhroničnost je unekoliko razumljiva već i zbog činjenice da je proces demokratizacije i samoupravne transformacije bio veoma dinamičan, i da je prva faza tog razvoja prirodno bila obeležena težnjama za potpunijim izražavanjem samobitnosti i identiteta pojedinih delova društvene strukture i sistema. Međutim, pojava kriznih i stagnantičkih tendencija u ekonomiji i otežani uslovi privredovanja, koji koincidiraju s iscrpljivanjem mogućnosti ekstenzivnog investiranja i privredovanja uz povećane unutrašnje emisije i spoljašnje zaduživanje, zaoštrevaju pitanje kvalitativnih promena u privredovanju i bitno sužavaju izbore racionalnih odluka. A to se može ostvariti samo potpunijem razvojem samoupravljanja i razvijenijem socijalno-klasnim konsensusima i oblicima integracije samoupravnih subjekata, na osnovama jačanja radnoproduktivnih potencijala i orientacije, odnosno efikasnosti privredovanja u samoupravnom društvu u celini.

Razvijanje plodnih samoupravnih konsensusa podizanju nivoa produktivnosti rada i efikasnijem korišćenju značajnih potencijala u ovoj fazi razvoja, bitan je činilac jačanja materijalne osnove samoupravljanja ovoj fazi demokratske stabilnosti jugoslovenskog društva. To podrazumeva i značajne napore na uklanjanju protivrečnosti u društvenom i ekonomskom položaju određenih delova društvene strukture. Upravo zato ta promena pretpostavlja jačanje društvenog uticaja radničke klase i njene vodeće političke snage, koji se nalaze pred složenim zadacima uklanjanja različitih protivrečnosti i otpora koji stoje na putu dalje i još potpunije integracije društva na osnovama pluralizma samoupravnih interesa i afirmacije strategijskih ciljeva socijalističkog preobražaja jugoslovenskog društva.

NAPOMENE:

1 Tako misli H. J. Mc Closky, *Consensus and Ideology in American Politics*, A. Polit. Science Review, Cf. P. H. Partridge, *Consent and Consensus* MacMillan, London 1971, p. 96.

2 R. Lane, *Political Man*.

3 Partridge (op. cit. pp. 103-4) navodi kao primer pretvaranja konflikta u konsensus rasprave i borbe oko uloge sindikata u Engleskoj, u kojima se konačno pokazalo da uloga sindikata nije suprotna »centralnom sistemu vrednosti« i ciljevima sistema, već da može doprineti njegovom razvoju.

4 E. Kardelj; *Pravci razvoja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja*, Beograd 1977. str. 94.

5 Već citirana studija E. Kardelja, o pravcima razvoja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja, govori o osnovnim institucijama tog sistema, federalizmu, samoupravnom sporazumevanju i društvenom dogovaranju, delegatskom sistemu itd., upravo sa stanošišta autentičnih demokratskih konsensusa.

enigmatska kompozicija

svetlana gajinov

MILENI PAVLOVIĆ BARILI

Širom otvorena kapija sa bakarnim lokotom
Popusti Svet unutra učvršćen bedemom
Levo vodi staza šimšira do česme
Sa četiri dorska stuba bez kupole
Trinaest lukova ove primiše tišinu
I kalemlijene žute pužavice primiše
Na konak tela kraljeva i konjovodaca

Nedaleko čovek koji dene seno u plast
Dva bora ispred kuće i svake nedelje
Pokošen engleski travnjak Žubori potokom
Niz strmu tursku kaldrmu U hotel
Stiže novi portir sa koferom
Kraj puta drvo drvo je puno crvenih plodova
Vidi čovek sa koferom
Žubor se ulive u uši i teče dalje niz ulicu

Odve nema nikog sem stogodišnjih staraca
Svi su pomrli Eno tamno groblja
Za deset godina neće tamno biti groblja
Povadiće kosti i napraviti anatomska učila
Počupati korov Možda neće biti ni klupe
Na koju će moći sesti i odmoriti se putnik
Neće biti ni putnika ni klupe
Žene ovde nemaju dugačke kose a muškarci
Nose košulje zavrnutih rukava do lakata
Denu seno u avgustu

Do njegove kuće Kuće P-a mora se preći most
Zatim ogroman vrt sa sibirskim brezama
Koji okružuje kuću Žena mu već treću godinu
Nosi crnu Iz profila lici na Rimljanku
Ispred gvozdene kapije sa šiljcima
Po ceo dan leže dva vučjaka